

Відгук
офіційного опонента доктора філософських наук
Шкрібляка Миколи Васильовича

на дисертаційне дослідження
Сивака Михайла Володимировича
«ВЧЕННЯ МИТРОПОЛИТА СУРОЗЬКОГО АНТОНІЯ
ПРО ЛЮДИНУ В КОНТЕКСТІ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ДУМКИ XX
СТОЛІТТЯ»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 033 – філософія

Антропологічна проблематика не перестає бути актуальною з часів появи людини, а на тлі перманентної антропогенної кризи й настирливих спроб віднайти надійні орієнтири духовно-культурного поступу людства, свідомість якого вкрай zdeформована секулярно-атеїстичними «ізмами» й ідеологемами сьогодні постає актуальною, як ніколи раніше.

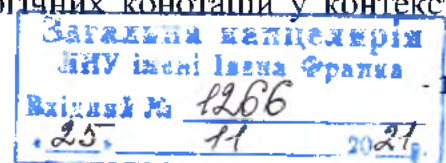
Не випадково проблема людини була й залишається однією з провідних тем у філософській думці. Між тим залишатиметься вона поверховим підходом до витлумачення феномену людини до тих пір, поки нею не буде враховано здобутки теологічного вчення про природу людини, її походження, соціальне покликання ба навіть місію.

Вдалим заповнення цієї лакуни є філософсько-антропологічні розмисли Сурозького митрополита Антонія Блума, критичному дослідженню яких присвячено дисертаційну роботу.

Актуальність обраної теми, теоретичного та практичного значення дисертації підтверджує те, що богословський контекст творів християнського мислителя автор проінтерпретував у тісному зв'язку з духовно-моральними настановами та цінностями онтологічної й сотеріологічної ваги, а це справді – доволі важливо як і з суто теоретичного погляду, так і для гуманізації сучасного академічного філософського дискурсу.

Ідейно-ціннісна і праксеологічна актуалізація філософського осмислення антропологічних поглядів митрополита Антонія Блума, а отже й здобутих у результаті наукового аналізу матеріалу дисертації, полягають також у тому, що обґрунтовані узагальнюючі твердження, спрямовано не лише на укріплення віри в Бога, а й віри людини в саму себе як Його «образ» і «подобу».

Високий рівень актуальності дисертаційній роботі забезпечено вдало обраним методологічним підходом, в основу якого дисертант поклав критичний аналіз смислу Блумових антропологічних конотацій у контексті

християнської думки ХХ ст., що дозволяє побачити цілісну картину і визначити провідні тенденції розвитку філософської антропології в означений період.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій засвідчує сама логіка розгортання наукового дискурсу та методологічно правильної побудови структури дисертаційної роботи, що містить чотири розділи, чітко пов'язані між собою, передусім, ідейно-сміисловою проблематикою. Це дозволило досягнути дослідницької мети, успішно розв'язати обумовлені в дисертації завдання і, що найголовніше, – обґрунтувати вихідні наукові твердження, що винесено на захист.

Обрана методологія дослідження та послідовність викладу матеріалу підтверджують високу науково-філософську компетентність і загальну дослідницьку культуру молодого вченого. Робота відзначається наснаженістю не лише філософсько-релігієзнавчої, а й богословської стратегії критичного осмислення складних проблем антропологічної думки, що зведено до логічної систематизації, класифікації та побудови авторської ієрархізації антропологічних розмислів митрополита Антонія. В результаті чого, автор зацентрував увагу на таких важливих сегментах Блумової антропологічної системи, як сенс буття людини, ієрархічна будова сутнісних проявів людини, співвідношення людської природи і особистості, дилема смерті та безсмертя й багатьох інших категоріях та дефініціях.

Вагомим здобутком дисертаційного дослідження є спроба наукового визначення «антропології зустрічі» не лише як провідної ідеї, а й фундаментальної основи філософсько-антропологічної концепції християнського мислителя. Адже, саме в контексті зустрічі, витлумаченої митрополитом Антонієм у трьох вимірах: зустрічі людини самої з собою; зустрічі з ближнім та зустрічі з Богом, – реалізовується ідея її цілісності, без чого, як справедливо підкреслює дисертант, будь-який антропологічний дискурс не може бути довершеним.

Прикметно, що дослідницький потенціал М. Сивак сфокусував не стільки на унаочненні й критичному відображенні антропологічних ідей і конотацій Антонія Сурозького, скільки на спробі закласти теоретичні підвалини для нового прочитання Блумової релігійної філософії аж до виокремлення її в самостійний напрямок постмодерністської антропології, що базував би ся, або ж, принаймні, максимально враховував здобутки і провідні ідеї еклезіологічної, євхаристійної та онтологічної концепції, які століттями культивує християнська релігійна філософія, а надто ж православна теологічна думка.

Достовірність та новизну отриманих результатів автентифікують наукові твердження, обґрунтуванню яких дисертант підпорядковував увесь хід дослідження, вдало зосередившись на теоретико-методологічному інструментарію і домінуючих евристичних характеристиках джерельної бази, а водночас й еристичних узагальненнях, що зустрічаються в критичній літературі, присвяченій філософсько-теологічним поглядам Антонія Блума.

Теоретична цінність результатів і новизни дисертаційного дослідження для сучасної гуманітарної науки, зокрема філософії, полягає в тому, що в ньому здійснено комплексну рефлексію антропологічної системи поглядів митрополита Антонія в контексті християнської думки ХХ століття, що значною мірою сформувалася в руслі та під безпосереднім впливом теоретиків Французької теологічної школи, де чільне місце відводилося християнській релігійно-філософській антропологічній компоненті, а якщо говорити конкретніше, то християнській антропології, інкорпорація надбань якої може стати важливим ідейно-ціннісним імпульсом у процесі формування якісно нової філософсько-антропологічної парадигми.

Наукові твердження, оформлені як елементи новизни, не лише враховують досягнуті результати сучасної філософської науки щодо об'єктивації антропологічних поглядів Антонія Сурозького, а й постають у формі конкретних науково виважених, самостійно обґрунтованих концептів, які містять нестандартне трактування важливих антропологічних категорій – андрогінності, філософії «зустрічі», добра, зла, смерті, безсмертя та є фундаментальними для культивування і науково-філософського наснаження теоретико-методологічного ресурсу еклезіологічної, євхаристійної й онтологічної систем сучасної християнської антропологічної думки, теоретиками котрої прийнято вважати А. Шептицького, Луку Войно-Ясинецького, О. Шмемана, О. Меня, та ін., що заново актуалізується в умовах сьогодення.

Повнота викладу отриманих наукових результатів у публікаціях. Ключові твердження, висновки й узагальнення дисертаційного дослідження, апробовано на багатьох наукових і науково-практичних заходах (різного рівня конференціях, круглих столах, семінарах тощо).

Найважливіші здобутки й результати дисертації висвітлено в 6 наукових статтях, 1 з яких опубліковано в польському науковому журналі, входять до наукометричної бази даних *Index Copernicus*.

Рекомендації та зауваження.

Зазначені й обґрунтовані вище позитивні аспекти дисертації дають підстави стверджувати про високу оцінку його теоретичної та практичної

значущості й, поза будь-яким сумнівом, визнати роботу самостійним, логічно побудованим, здійсненим на основі актуальної методології дослідженням, що має новизну та переконливі й науково достовірні висновки.

Загалом високо оцінюючи концептуальні основи та змістове наповнення дисертації, вважаю за необхідне висловити низку зауважень та рекомендацій, які за своєю суттю мають теоретичний і суто формальний характер.

До зауваг теоретичного характеру належать такі:

1. Як відомо, й про це йдеться в роботі на ст. 18-19, більшість праць з величезного корпусу творчої спадщини Антонія Блума – відтворені записи його усних проповідей, гомілій і звичайних бесід, проголошених за різних умов, часу, обставин, в різних аудиторіях. А це означає, що потребує уточнення, на яких підставах, за якими принципами здійснено автентифікацію найбільш цитованих у дисертації творів мислителя та що слугувало за основний критерій визначення їх авторства, не говорячи вже достовірність змісту.
2. Хоча в дисертації превалює філософський аналіз антропологічних ідей і поглядів Антонія Блума, що є справедливо, адже мислитель справді не писав суто богословських творів і проповідував він більше як кембриджський професор, а не традиційний для православної культури владика, текст усе ж іноді обтяжений богословськими поняттями, категоріями та методологічним підходом. Навіть таку доволі розрізнену й поліфонічну за ідейним спрямуванням і предметними полями духовно-інтелектуальну спадщину автор визначає як «вчення», попри те, що воно офіційно не визнане в межах жодної християнської традиції й так само філософська думка навряд чи погодиться сприймати його за суто філософське вчення про людину. Отже, додаткової аргументації вимагають твердження про те, що забезпечує «вченню» Антонія Блума статус «філософського», а що «богословського»?
3. У підпункті 1.2. – Вплив ідей Паризької школи богослів'я на формування світогляду владика Антонія – дисертант пише, що «майже з усіма мислителями «Паризької школи» тією чи іншою мірою А. Сурозький був знайомий: при одних зростав, з іншими товаришував, а ще інших – відспівував як священнослужитель, що що свідчить про певну духовну близькість їх з митрополитом Антонієм» (С. 33). Водночас для рельєфнішого увиразнення впливу представників Паризької теологічного інституту на формування філософського світогляду Антонія Блума, а відтак

побудови його «богослов'я «зустрічі», доречніше було акцентувати дослідницьку увагу на конкретизації обставин, чинників та всього того, в чому власне полягало це знайомство й як воно вплинуло на формування філософського світогляду, становлення науково-богословської позиції, вироблення індивідуальних теоретико-методологічних підходів, що в підсумку забезпечило становлення оригінальної Блумової релігійної філософії як специфічного напрямку філософської та богословської думки ХХ ст.

4. Дисертант переконливо довів, що на культуру філософського мислення митрополита Антонія визначальною мірою вплинув персоналізм Миколи Бердяєва та провідні ідеї філософії Мартіна Бубера про буття як ставлення до Я–Ти. Проте дещо фрагментарно і побіжно проаналізував основні чинники становлення «зрілого» богослов'я Антонія Блума, яке прийнято поділяти на три самостійні системи: євангельське богослов'я; літургічне богослов'я та антропологічне богослов'я. В цьому зв'язку варто було б чіткіше визначити їх специфічні риси та особливості. Тим паче, що обрана дисертантом класифікація джерел (відтворених праць Антонія Сурозького), як і правильно здійснений сам поділ їх на твори антропологічного, екзегетичного, гомілетичного характеру та праці духовно-практичного спрямування (Сс. 19-34) цілковито сприяють розв'язанню цієї теоретичної задачі.
5. Як церковний ієрарх митрополит Антоній належав до структур Російської православної церкви і в цьому контексті, а надто ж з огляду на сучасні пріоритети церковно-релігійної політики Московського Патріархату, виникає природне запитання, а що робив (якщо робив) Сурозький митрополит для зміцнення позицій Російської імперії, Радянського Союзу та самої РПЦ на Британських островах і не тільки там?

Щодо формальних моментів, то вважаю за потрібне зауважити таке:

6. У процесі написання тексту дисертаційної роботи краще було уникати посилань на підручники і навчальні посібники, а також вживання публіцистичного стилю, що є небажаним для наукового тексту.
7. У роботі наявні мовно-стилістичні та технічні огріхи.

Водночас варто визнати, що згадані формальні зауваги – не суттєві й жодним чином не применшують загалом високої цінності дисертаційного дослідження, а теоретичні – мають дискусійний характер і їх можна додатково з'ясувати у процесі публічного захисту.

Загальний висновок.

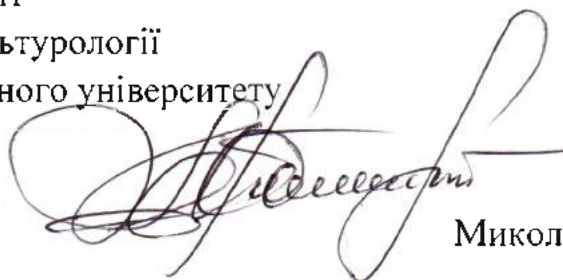
На підставі ґрунтовного ознайомлення з дисертацією та публікаціями Сивака Михайла Володимировича вважаю, що підготовлена ним до захисту кваліфікаційна робота на тему «Вчення митрополита Сурозького Антонія про людину в контексті християнської думки ХХ століття» є актуальним, цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням.

Робота виконана на належному науково-теоретичному та методологічному рівнях. Вирізняється науковістю, актуальністю та чітко обґрунтованими елементами наукової новизни.

За змістом і науковим оформленням дисертація відповідає «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167 та вимогам щодо оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а її автор – Сивак Михайло Володимирович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 – філософія.

Офіційний опонент:

доктор філос. наук, доцент
кафедри філософії та культурології
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Микола Шкрібляк

Підпис Шкрібляк засвідчую
Начальник відділу кадрів Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича
" 23 " 11 2021 р

